

Žilvytis Šaknys – Lietuvos istorijos instituto
Etnologijos ir antropologijos skyriaus
vyresnysis mokslo darbuotojas
Mokslinai interesai: etnologija, regionas, papročiai,
kasdienybė, šventės, miesto etnologija
El. paštas: shaknys@gmail.com

Žilvytis Šaknys – doctor of humanities (ethnology),
senior research fellow at the Lithuanian Institute of
History, the Department of Ethnology and Anthro-
pology
Research interests: ethnology, region, customs, every-
day life, holidays, urban ethnology
E-mail: shaknys@gmail.com

Žilvytis Šaknys

Lietuvos istorijos institutas

VILNIAUS KRAŠTAS: ETNOGRAFINIO IR ISTORINIO REGIONO DERMĖ?

Anotacija

Straipsnyje sprendžiama etnografinio regiono sampratos problema. Nors Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatyme apibrėžiama, kad etnografinis regionas – istoriškai susiformavusi teritorijos dalis, kurioje išlaikyta savita tarmė, tradicijos ir papročiai, integruotas baltų genčių palikimas, sunku suderinti kalbininkų, istorikų ir etnologų duomenis ir požiūrius, o analizuojant Vilniaus ir jo apylinkių priklausomybę etnografiniam regionui, straipsnyje parodoma, kad skiriasi tradicinėmis kultūros reikšmėmis paremti etnografiniai žemėlapiai, daugeliu atvejų priskiriantys Vilnių Dzūkijai, ir šiose vietovėse gyvenančių žmonių suvokimas, kad ši teritorija yra Aukštaitija. **PAGRINDINIAI ŽODŽIAI:** etnografinis regionas, Dzūkija, Aukštaitija, Vilnius, Vilniaus apylinkės.

Abstract

The paper deals with the problem of the concept of ethnographic regions. Although the Law on the Principles of State Protection of Ethnic Culture defines the ethnographic region as a historically formed part of the country in which a distinctive dialect, traditions and customs have been preserved, and the heritage of the Baltic tribes has been integrated, it is difficult to coordinate the data and attitudes of linguists, historians and ethnologists. The article shows the difference between ethnographic maps (which are based on the values of traditional culture), most of which attribute Vilnius to the ethnographic region of Dzūkija, and the view of the people living in these areas that the Vilnius area belongs to the ethnographic region of Aukštaitija.

KEY WORDS: ethnographic region, Dzūkija, Aukštaitija, Vilnius, Vilnius environs.

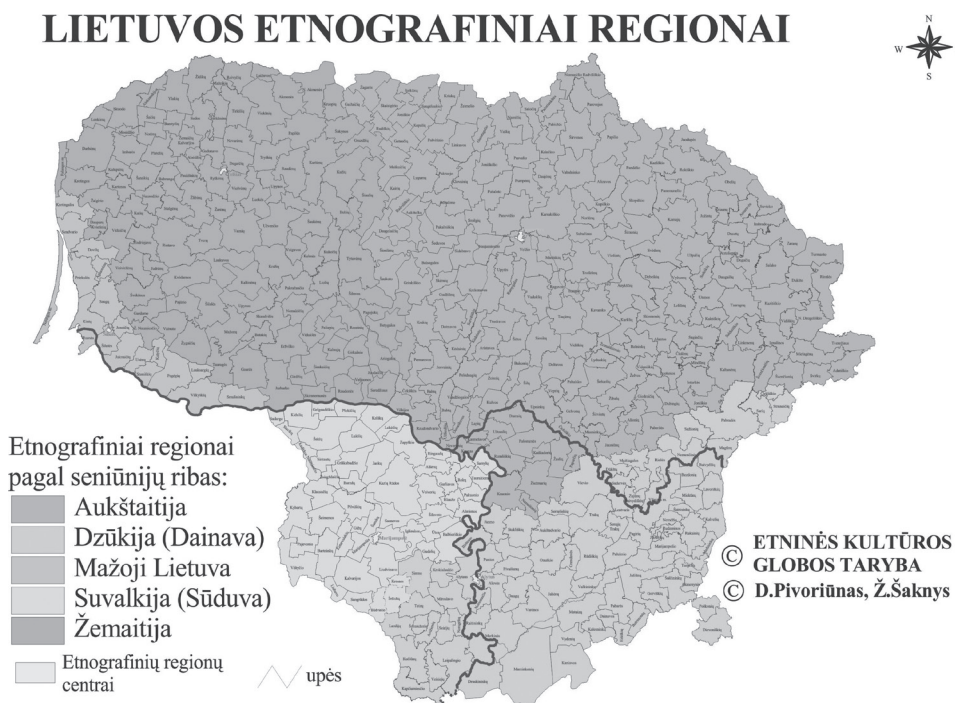
DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/rh.v27i0.2157>

Įvadas

2003 m. Etninės kultūros globos tarybai formuojant Lietuvos etnografinių regionų žemėlapi, buvo susidurta su daugybe problemų. Vieno ar kito regiono ribas ir net tų regionų skaičių skirtingai suvokė ne tik istorikai, kalbininkai, bet ir etnologai. Nors žemėlapio formavimo metu daugiausia ginčų kilo dėl Žemaitijos ir Aukštaitijos etnografinių regionų ribų, tačiau vėliau netruko iškilti diskusijos dėl Vilniaus ir jo apylinkių priskyrimo vienam ar kitam etnografiniam regionui. Pastaruoju metu, be Dzūkijos ir Aukštaitijos etnografinių regionų, jau užsime-nama ir apie Vilnijos etnografinio regiono įteisinimą (Radzenko 2019)¹. Tai pa-skatino dar kartą permąstyti etnografinio regiono sampratą, kartu ir paanalizuoti etnografinio bei istorinio regiono dermės problemą.

Ingo Schröderis pateikė keturis požiūrio į regioną aspektus: 1) regionas yra aiškiai apibrėžta geografinė erdvė; 2) jis yra politinių ir ekonominių jėgų atlikto struktūravimo istorinio proceso rezultatas; 3) regione gyvenantys žmonės jam suteikia savitą prasmę, vertę, yra emociskai prie jo prisirišę; egzistuoja regioninė kultūra, regioninis tapatumas ir regioninio paveldo idėja; 4) regioną reikšminga erdve padarė jame gyvenantys žmonės; regionas, kaip savita socialinė aplinka, yra matomas per veikimo formas, galios santykius, socialinę klasifikaciją ir kt. (Schröder 2007, 77–90). Pasak Irenos Reginos Merkienės, pats realiausias loka-linės kultūros pamatas yra bendra teritorija ir dažniausiai visus suvienijanti lo-kalinė savimone, atsiskleidžianti per ūkinių, religinių ir kultūrinių saitų visumą, kai, siekiant bendrų tikslų, svarbiu veiksmu kartu su ekonomika tampa jausminis ryšys su vieta – jos gamtine aplinka, lokale etnine, kultūros ir pilietine isto-rija bei visuomene. Toks ryšys skatina laikyti save bendruomenės nariu ir savo gerovę sieti su tos vietos likimu (Merkienė 2007, 42). Etnologai neretai savo tyrimo teritoriją sieja su vienu ar kitu etnografiniu regionu ar jo dalimi, tačiau mūsų atveju jį įvardyti gana sudėtinga. Atrodytų, etnografinio regiono apibrėžtis yra gana paprasta. Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų *įstatyme apibrė-žiama, kad etnografinis regionas – istoriškai susiformavusi teritorijos dalis, kurioje išlaikyta savita tarmė, tradicijos ir papročiai, integruotas baltų genčių palikimas*. Išskiriami penki etnografiniai regionai: Aukštaitija, Dzūkija (Dainava), Suvalkija (Sūduva), Žemaitija ir vienintelis neabejotinai fiksuotas ribas turintis „istorinis“ Mažosios Lietuvos etnografinis regionas, apimantis 1923–1939 m. istorinio Klai-pėdos krašto teritoriją (Pivoriūnas, Šaknys 2003, III).

¹ 2019 m. kovo 15 d. pristatant dr. Barbaros Jundo-Kaliszewskos iš Lodzės universiteto knygą „Istorijos įkaltai. Lenkų mažuma posovietinėje Lietuvoje“, profesorius Alfredas Bumblauskas išsakė nuomonę, kad Vilnija turėtų būti traktuojama kaip lygi su Aukštaitija, Dzūkija, Suvalkija ir Žemaitija, t. y. kaip penktasis etnografinis Lietuvos regionas [nepaminėtas Mažosios Lietuvos etnografinis regionas – Ž. Š.].

1 pav. Lietuvos etnografiniai regionai

Tuo tarpu laiko perspektyvoje įvairavę administracinio suskirstymo dariniai (nors vartojami Dainavos ir Sūduvos pavadinimai) istorikams neleidžia tvirtai kalbėti apie neginčijamas etnografines teritorijas. Etnografinio regiono, „baltų genčių palikimo“ prasme, apibrėžtis yra gana kebli. Baltų genčių atžvilgiu tą klausimą gvildenęs Haris Moora pažymi: „Bandymai tiksliai sutapatinti archeologines kultūras su vadinamosiomis kalbinėmis bendruomenėmis tik retais ir paprasčiausiais atvejais viltis paverčia sėkme. Juk tik atskirais atvejais žinomos tarpusavyje giminingos kalbos arba dialektai susidarė paprastai skaidantis jų bendruomenės pirmtakams“ (cit. iš: Kalnius 2007, 70). Pastaraisiais šimtmečiais Lietuvoje stabilūs etnografiniai regionai taip pat nesusiformavo. Gana dideliu reikšmių spektru pasižymi ir Vilniaus kraštas, Vilnija. Sutinku su etnologo Vytauto Tumėno išvada, jog penkių Lietuvos etnoregionų (lietuvių potaučių žemių) sampratos raida rodo, kad jos plėtra rėmėsi ne valstybinio administracinio padalijimo tradicija, o kilo iš liaudies gyvenimo kasdienybės, publicistinės ir literatūrinės kūrybos bei mokslinės minties tarpusavio sąveikos (Tumėnas 2016, 13).

Nėra suderinami ir kalbiniai etnografinio regiono savitumai, nes tarmės nesusitampa su kultūriniais ir gyventojų tapatumo kriterijais, kuriais remiasi etnologai. Pagal dabartinę tarmių klasifikaciją išskiriamos tik dvi tarmės – aukštaičių

ir žemaičių. Beveik visas Vilnius priklauso rytų aukštaičių vilniškių patarmei, o pietinė jo dalis – pietų aukštaičiams (Geržotaitė, Mikulėnienė 2014, I žemėlapis), o kiek ankstesnėje Antano Salio klasifikacijoje tose pačiose teritorijose rytų aukštaičiai vilniškiai vadinti rytų dzūkais, o pietų aukštaičiai – vakarų dzūkais (Geržotaitė 2014, III žemėlapis). Šie tarmių paplitimo regionai, be dabartinių Ignalinos ir dalies Švenčionių rajonų, apima Dzūkijos etnografinį regioną.

Šie neatitikimai suformuoja etnografinio regiono sampratos problemą. *Straipsnio objektas* – etnografinis regionas. Straipsnyje, remdamasis *etnografiniais, istoriniais ir kalbiniais duomenimis* ir taikydamas *lyginamąjį ir istorinio geografinio tyrimo metodus*, autorius siekia atskleisti Vilniaus ir jį supančių vietovių priklausomybę vienam ar kitam etnografiniam regionui. Siekiant šio tikslo, keliami *uždaviniai*: 1. Išanalizuoti, kaip etnografinis regionas išskiriamas, remiantis tradicinės kultūros kriterijais; 2. Remiantis lauko tyrimais, nustatyti etnografinio regiono sąsajas su jo gyventojų tapatumu; 3. Atskleisti etnografinio ir istorinio regionų dermę. *Straipsnio šaltinis* – 2002–2007 m. ir 2019–2020 m. autoriaus atlikti lauko tyrimai, publikuoti etnografinių sričių žemėlapiai ir ankstesni jų tyrimai. Iš pastarųjų išskirtinos P. Kalniaus publikacijos. Vienoje iš jų – „Vilnius ir jo apylinkės lietuvių etnografinėje tipologijoje“ – daroma išvada, kad Vilnius ir jo apylinkės yra Aukštaitijos ir Dzūkijos sandūroje (Kalnius 2007, 163–177).

Tradicinės kultūros kriterijai

Lietuvoje, skirtingai negu Latvijoje (Strods 1967, 9), pirmajame apibendrinančiame etnologijos akademiniame leidinyje etnografiniai regionai nebuvo išskirti (Vyšniauskaitė 1964). Tuo tarpu pirmajame etnologijos vadovėlyje studentams, išleistame 1982 m., etnogenezei skirtame skyrelyje išskirtos keturios etnografinės grupės, iš kurių dvi svarbesnės:

Paskutiniu metu Lietuvoje išskiriamos keturios pagrindinės etnografinės grupės: aukštaičių (rytiniai ir vakariniai aukštaičiai), dzūkų (pietvakarių dalies aukštaičiai), suvalkiečių (užnemuniečiai arba pietvakarių aukštaičiai, kartais vadinami sūduviais). Visos trys etnografinės grupės kartais jungiamos į vieną aukštaičių etnografinę grupę. Atskirą etnografinę grupę sudaro žemaičiai (Dundulienė 1982, 32).

Tai bandymas suderinti kalbinį ir etnografinį suskirstymą. Tuo tarpu 1991 m. po autorės mirties išleistame antrajame šio vadovėlio leidime rašoma:

Po paskutinio Lietuvos–Lenkijos Respublikos padalijimo (1795 m.) Lietuva pradėta dalyti į Didžiąją ir Mažiąją Lietuvą. Pastaroji – Rytų Prūsijos lietuvių gyvenamos žemės. Didžioji Lietuva dalijama į Aukštaitiją, Žemaitiją, Sūduvą ir Dzūkiją (Dundulienė 1991, 31).

Panašus skirstymas pateikiamas ir dabar, tačiau etnografinių regionų apimtis skiriasi. Etnografinio regiono ribos nėra pastovios ir skiriasi netgi įvardijant vieno ar kito kultūros reiškinių savitumus. Pavyzdžiui, 1939 m. Antano Tamošaičio sudarytame drabužių žemėlapyje matome tik tris lygiavertes etnografines sritis: Žemaitiją, Aukštaitiją ir Suvalkiją. Pastarąją sudaro trys etnografiniu požiūriu skirtingos apylinkės – Zanavykų, Kapsų ir Dzūkų. Be to, žemėlapyje ir drabužių aprašymuose išskiriami Klaipėdos ir Vilniaus kraštai. Vilniaus kraštas etnologo žemėlapyje apima tuometinę Lietuvos Respubliką ir Lenkijos okupuotos Lietuvos dalis (Tamošaitis 1939, 45–46). Pasak Petro Kalniaus, Dzūkija, kaip etnografinė sritis, išskirta tik XIX a. – vėliau negu kuri kita etnografinė sritis. Net XX a. pirmaisiais dešimtmečiais lietuvių humanitarai nedrįso konstatuoti, kad Dzūkija yra tokio paties lygmens etnografinis regionas (etnografinė sritis) kaip Aukštaitija, Žemaitija ir Suvalkija, nors dzūkų ir dzūkiškumo egzistavimas buvo pripažįstami (Kalnius 2011, 98–99). Tuo galima paaiškinti A. Tamošaičio žemėlapi. Pasak Rytų Lietuvos lovatieses nagrinėjusios Dalios Bernotaitės, vadinamasis Vilniaus kraštas nėra atskira sritis. Dviejų dešimtmečių okupacija, atplėšimas nuo Lietuvos Respublikos suklaidino kai kuriuos tyrinėtojus, išskyrusius Vilniaus kraštą, kurį sudaro dalis rytų aukštaičių ir dalis rytų dzūkų (Bernotaitė 1992, 151). Vėlesniame drabužių paplitimo žemėlapyje Vilniaus kraštas jau nėra išskiriamas.

1986 m. Pabaltijo drabužių atlase pateikiami ir atskiri vyrų bei moterų tradicinių drabužių arealai. Vyrų aprangai skirtame žemėlapyje išskirta Aukštaitija, Dzūkija, Suvalkija ir Žemaitija (Историко-этнографический атлас 1986, I), tačiau moterų aprangos žemėlapyje išskiriamas ir Klaipėdos regionas, o suvalkiečiai skirstomi dar į kapsus ir zanavykus (Историко-этнографический атлас 1986, 34). Moterų drabužius apibrėžiančiame žemėlapyje, kiek kitaip negu vyrų, nėra pereinamųjų arealų, tarp atskirų etnografinių regionų brėžiamos tikslios ribos. Vilniaus kraštas šiame žemėlapyje jau neišskirtas. Remiantis moterų kostiumu, Vilnius yra Dzūkijos regiono pakraštyje, tuo tarpu vyrų kostiumo žemėlapyje Vilniaus miestas yra Dzūkijos ir Aukštaitijos regionų paribyje. Panašios ribos tarp Aukštaitijos ir Dzūkijos brėžiamos ir apibendrintame istorinių kultūrinių ribų žemėlapyje, tačiau pietinė dalis Vilniaus pažymėta Dzūkijos regiono ribose, šiaurinė – pereinamojoje teritorijoje (Историко-этнографический атлас 1986, III).

Tuo tarpu tradicinių namų paplitimo žemėlapyje Dzūkijos iš viso nėra ir Vilnius priskirtas Aukštaitijai. Pagal tipus etnologas Izidorius Butkevičius išskiria: 1. Žemaičių trobą; 2. Aukštaičių pirkį; 3. Užnemuniečių stubą (Butkevičius 1981, 146). Vilnius ir jo apylinkės pažymėtos milžiniško, beveik pusę Lietuvos apimančio Aukštaičių pirkios arealo pakraštyje. Užnemunietiškos stubos area-

2 pav. 1939 m. etnografinių sričių žemėlapis

las neatitinka istorinės Užnemunės ribų, nes dzūkiška (pietinė) šio regiono dalis atsiduria Aukštaičių pirkios areale. Tiesa, liaudies architektūra skirstoma ir smulkiau. Martynas ir Marija Purvinai, rajonuodami Lietuvos kaimų tradicinės architektūros paveldą, išskyrė net 7 zonas: Klaipėdos kraštą, Žemaitiją, Vidurio Lietuvą, Užnemunę, Dzūkiją, Aukštaitiją ir Vilniją. Pastarąją apibrėžia kaip esančią Vilniaus, Trakų, Šalčininkų, Švenčionių ir Ignalinos rajonų ribose (Purvinas, Purvinienė 1998, 161–162). Tačiau analizuodami dvarų tradicinės architektūros paveldą, šie etnologai išskiria jau 8 zonas, o nagrinėdami miestelių tradicinę architektūrą nurodo tik 5 zonas. Abiem atvejais tyrinėtojai jau neišskiria Vilnijos zonos, o Vilniaus rajoną priskiria atitinkamai Vidurio Lietuvai bei Vidurio ir Rytų Lietuvai (Purvinas, Purvinienė 1998, 163–164).

Labai svarbus kultūrinio tapatumo požymis yra maistas. Etnologas Vacys Milius pateikė kai kuriuos tradicinio maisto paplitimo arealus, išskirdamas: 1. kasdieninę košę; 2. kastinį; 3. virtinius; 4. alų; 5. kasdieninius blynus; 6. sūrį su

kiaušiniai; 7. varškės paplitimo vakarinę ribą; 8. karvojaus paplitimo XIX a. vakarinę ribą; 9. karvojaus paplitimą XX a. viduryje (Milius 1964, 394).

Remdamiesi šiuo V. Miliaus pateikiamu žemėlapiu, tiriamojo regiono kultūrinių savitumų negalėtume išskirti. Tiesa, be didelėje Lietuvos dalyje pusryčiams valgomų blynų, pasak etnologo, Pietryčių Lietuvoje iki XX a. vidurio buvo paplitęs dar primityvesnis gaminimo atžvilgiu valgis – bandos iš tarkuotų bulvių tešlos, kartais dar primaišius truputį ruginių ir bulvinių miltų, padėjus ant kopūstlapių, kepamos tiesiog ant duonkepės krosnies pado (Milius 1964, 394). Taigi nepaisant didžiausio Lietuvos miesto Vilniaus egzistavimo regione, jo apylinkės pasižymėjo archajiškumu ir tradicinės kultūros elementų raiškos intensyvumu.

Tradicijų ir papročių tyrimai Lietuvos SSR nebuvo toleruojami. Daugiausia buvo nuveikta vestuvių tradicijų srityje, atlikti arealiniai etnologės Angelės Vyšniauskaitės tyrimai. 1989 m. ji bandė sukonkretinti dar egzistuojantį neapibrėžtumą dėl Dzūkijos ir Aukštaitijos arealų skiriamosios ribos. Dzūkijos vestuvių studijoje ji rašo: „Dzūkijos etnografinį regioną sudaro istoriškai susiformavusi, savitais materialinės ir dvasinės kultūros bruožais pasireiškianti ta Lietuvos teritorija, kuriai priklauso Šalčininkų, Trakų ir Varėnos rajonai, pietinė Vilniaus raj. bei dešiniajame Nemuno krante esanti Alytaus ir Prienų raj. dalis, o kairiajame – Lazdijų rajonas“ (Vyšniauskaitė 1989, 132). Vienintelis apie Vilniaus ir jo apylinkių etnografines ribas rašęs P. Kalnius nurodė, kad, neatmesdami pereinamųjų zonų reikšmingumo, turime pripažinti Vilnių esant Aukštaitijos ir Dzūkijos etnografinių regionų takoskyroje (Kalnius 2007, 176).

Vis dėlto ankstesniuose, pagal daugelį etninės kultūros reikšmių kriterijų sudarytuose etnografiniuose žemėlapiuose, Vilnius ir jo apylinkės traktuojamos kaip Dzūkija. 1980 m. Vitalis Morkūnas, apibendrinęs liaudies architektūros, žvejybos, vyrų drabužių ir žemdirbystės įrankių duomenis, Vilniaus miestą ir net kai kurias šiaurines apylinkes priskyrė Dzūkijai (Цимерманис, Моркунас 1980, 41). Tai, pasak P. Kalniaus, yra pirmasis kartografuotas ir sistemingas etnologų darbas, kuriame Dzūkija išskiriama kaip viena iš lietuvių etnografinių sričių šalia Aukštaitijos, Suvalkijos bei Žemaitijos ir driekiasi abiejuose Nemuno krantuose (Kalnius 2011, 102). Žemdirbystės ir jau minėtame Drabužių atlase pateikiamuose žemėlapiuose (Историко-этнографический атлас Прибалтики 1985, II; Историко-этнографический атлас Прибалтики 1986, I) ir Juozo Kudirkos liaudies meno sričių žemėlapiuose Vilnius nurodomas Dzūkijos regione (Kudirka 1985, priešlapis). Dzūkija nutęsta dar labiau į šiaurę. Etninės kultūros globos tarybos užsakymu Danieliaus Pivoriūno ir Žilvyčio Šaknio 2003 m. etnografinių regionų žemėlapis, sudarytas remiantis daugiau kaip 200 vieną ar kitą etnografinį faktą atspindinčių žemėlapių, taip pat rodytų, kad Vilnius ir jo apylinkės priklausytų Dzūkijos etnografiniam regionui.

Atsakant į klausimą, kuriam etnografiniam regionui derėtų skirti Vilnių ir jo apylinkes, galima pasitelkti kalendorinių papročių tyrimus. Tiriant tradicines vilniečių šventes, svarbi buvusios Vilniaus etnografijos muziejaus darbuotojos Marios Znamierowskos-Prüfferowos maždaug 1980 m. parašyta knyga „Vilnius, miestas arčiausia širdies“ (Znamierowska-Prüfferowa 1997, 2009). Ji aprašo Vilniaus miestiečių kalendorines, gyvenimo ciklo šventes, kasdienį gyvenimą. Todėl knyga reikšminga XX a. vidurio Vilniaus miesto ritualinių metų suvokimui. Aprašydama šventes, etnologė išskyrė keletą papročių, kurie neabejotinai būdingesni Dzūkijai. Znamierowska-Prüfferowa mini šv. Andriejaus būrimus (tiesa, be kanapių) (Znamierowska-Prüfferowa 2009, 140)², lalauninkų eisenas (Znamierowska-Prüfferowa 2009, 180–181)³. Aprašydama stačiatikių papročius, autorė paminėjo „Diedus“ – mirusiųjų paminėjimo šventes (Znamierowska-Prüfferowa 2009, 216). Znamierowska-Prüfferowa mini vilniečių rudeninius arba kalėdinius Diedus šeštadienį prieš lapkričio 8-ąją (Šv. Demetrijo Tesalonikiečio diena pagal senojo stiliaus kalendorių). Tą dieną žmonės eidavo į cerkvę, vakare valgydavo 8 patiekalus, kurių kiekviename turėjo būti mėsishkas. Dalis maisto būdavo paliekama elgetoms pasiimti arba nunešama prie cerkvės. Antroji Diedų šventė buvo prieš Užgavėnes, Atminų šeštadienį, trečioji – po Velykų švenčiama Radonicos diena, ketvirtoji – prieš Sekmines, penktoji – Jono Krikštytojo nukirsdinimo dieną (rugsėjo 11 d.) (Znamierowska-Prüfferowa 2009, 218–219). Diedai buvo žinomi ir tarp katalikų. Jie švęsti ir Pietryčių, Pietų Lietuvoje 4–5 kartus per metus. Pasak Nijolės Marcinkevičienės, Pavarėnio apylinkėse po Pirmojo pasaulinio karo švęsti Visų šventųjų, Grabnyčių, Velykų, Sekminių ir Žolinės Diedai. Pavyzdžiui, per Žolinę įjaudavo avių, kepavo duoną, pyragus, o elgetoms skirtą maisto dalį triskart apnešdavo žvake (Marcinkevičienė 1998, 125–127). Visos šios šventės būdingos ir Gervėčių apylinkėms (2011–2012 m. lauko tyrimų duomenys).

Kaip vienintelę tuometinėje Lenkijoje (su Lenkijos okupuotu Vilniaus kraštu – Ž. Š.) žinomą specifinę Vilniaus tradiciją Znamierowska-Prüfferowa mini Vilniaus verbas, o kalbėdama apie Mikalojaus dieną teikiamas dovanas teigė, kad jos paplito dėl kai kurių Lenkijos regionų įtakos (Znamierowska-Prüfferowa 2009, 140–141). Be abejo, jei Vilnius būtų buvęs Lenkijos okupuotas ilgesnį laiką, tikėtina, kad tokių „įtakų“ būtų daugiau. Taigi kalendorinių švenčių analizė atskleidžia, kad net ir miesto aplinkoje gyvavo daugiau Dzūkijai būdingų

² Šv. Andriejaus būrimai žinomi ir kituose Lietuvos etnografiniuose regionuose, tačiau išsamiausiai aprašus pavyko sudaryti Dzūkijoje, ypač Varėnos r. (Šaknys 2015a, 287–288). Dzūkiskose ir greta Baltarusijoje esančiose vietovėse gyvavusius šv. Andriejaus vedybinius tikėjimus akcentavo ir Juozas Kudirka (Kudirka 1993, 18–19).

³ Lalauninkų eisenos žinomos ir kituose regionuose, tačiau intensyviausios jos buvo Dzūkijos etnografiniame regione (Šaknys 2001, 57).

papročių. Analizuodamas Lietuvos etnografinių regionų papročius, kurie galėtų formuoti etnoregioninio tapatumo jausmus, šio straipsnio autorius išskyrė Dzūkijos velykinio lalavimo papročius ir Aukštaitijos Sekminių sambarius (Šaknys 2015b, 78–81). Analizuojant Vilniaus krašto vietas, kartu ir dabartinėje Baltarusijoje lietuvių gyvenamas žemes (Gervėčių, Pelesos apylinkės), matyti, kad šiose vietovėse XX a. pradžioje buvo ypač sureikšminami Velykų papročiai, tuo tarpu Sekminių papročiai buvo gerokai skurdesni negu daugelyje Aukštaitijos vietovių. Tačiau jau už Dzūkijos šiaurinių ribų prasideda Sekminių sambūrio Kupolinių arealas, dar XX a. viduryje ypač išplėtotas Tverėčiaus apylinkėse (pastarosios apylinkės buvo okupuoto Vilniaus krašto dalis) (Šaknys 2004, 71–74). Taigi papročių tyrimai rodo Vilniaus ir jo apylinkių sąsajas su Dzūkija.

Tapatumo kriterijai

Tačiau regiono negalime sieti vien tik su etnine kultūra. Vytautas Tumėnas pažymi, kad ilgą laiką etnografiniai regionai nebuvo siejami su teritorija, t. y. labiau siejami su gyventojais negu su žeme (Tumėnas 2007, 129–130), o Vidos Savoniakaitės žodžiais, erdvę reikia vertinti ne tik kaip fizinę, bet ir kaip socialinę pasaulį (Savoniakaitė 2007, 23). 2003 m. P. Kalniui atliekant tyrimą Vilniaus mieste, paprašius nurodyti, kuriame etnografiniame regione yra anketuojamojo mokykla, 42 anketų atsakymai buvo tokie: 31 anketoje nurodyta, kad mokykla yra Aukštaitijoje, vienoje Vilnius priskirtas Vilniaus etnografiniam regionui, aštuoniose į klausimą nepajėgta atsakyti (Kalnius 2007, 175).

Autoriui teko atlikti jaunimo etninio tapatumo tyrimą. 2002–2009 m. atliktų lauko tyrimų metu aplankius 150 Lietuvos vietovių (2002–2004 m. maršrutinės ekspedicijos vyko Aukštaitijoje (ištirta 60 vietovių), 2006–2007 m. – Dzūkijoje (25 vietovės)), buvo sudarytas jaunimo etnoregioninio tapatumo žemėlapis. Paaiškėjo, kad net 95 proc. tirtų Aukštaitijos ir tik 74 proc. Dzūkijos vietovių pateikėjų nurodytas etnografinis regionas sutapo su jau minėtame D. Pivoriūno ir Ž. Šaknio žemėlapyje pateiktomis šių etnografinių regionų ribomis. Dar 5 proc. Aukštaitijos ir 10 proc. Dzūkijos vietovių pateikėjų negalėjo nurodyti, kokiame regione jie gyvena, o 16 proc. Dzūkijoje gyvenančių respondentų nurodė kitą regioną. Netgi Butrimonys, Medininkai, Bezdonys buvo priskirti Aukštaitijai, o pateikėjai iš Semeliškių, Nemėžio iš viso negalėjo nurodyti etnografinio regiono. Šiuos rezultatus apibendrinančiame straipsnyje „Etnografiniai regionai Lietuvoje: šiuolaikinio jaunimo požiūris“ daroma išvada, kad savo etnografinį tapatumą pripažįsta ne visi žmonės. Nelietuviai, etnografinių regionų paribių gyventojai, miesto gyventojai, etnografiškai mišrių šeimų, neseniai į kitą regioną persikėlę gyventojai savo etnografinio tapatumo nepripažįsta. Didelis miestas, kuriame gy-

ventojų migracijos procesai yra gana intensyvūs, – etnografiniam regionui negali priklausyti (Šaknys 2012, 126–142). Juk ir Latvijoje, kurioje etnografiniais regionais pagrįstas administracinis pasidalijimas, suformuotas Rygos regionas. O ir Latgalos regionas nemažai koreguotas. Jam mechaniškai priskirtas visas Daugpilio administracinis regionas, panaikinus Aukšžemės etnografinį regioną. Panašūs rezultatai gauti ir Astos Venskienės, remiantis 2004–2006 m. atlikta studentų apklausa, kurioje dalyvavo Vytauto Didžiojo universiteto pirmojo ir antrojo kursų įvairių specialybių studentai. Tik 82 proc. jaunuolių žinojo savo gyvenamosios vietos etnografinę priklausomybę. Labiausiai abejojantys, neapsisprendę jaunuoliai gyveno miestuose, paribio zonose (Venskienė 2008, 88–100).

2019–2020 m. šio straipsnio autorius atliko nedidelį tyrimą, kuriame apklausė 30 Vilniaus gyventojų, kurių amžius apėmė nuo 18 iki 86 metų. Jiems buvo užduotas klausimas, kokiame etnografiniame regione yra Vilnius, įvardijant Dzūkiją ar Aukštaitiją, kokiam etnografiniam regionui jie save priskiriantys ir iš kokio regiono kilę pateikėjų tėvai. Į pirmąjį klausimą daugiausia respondentų atsakė: Vilnius yra Aukštaitijos etnografiniame regione (47 %) (absoliuti pateikėjų dauguma šio teiginio net nebandė pagrįsti). Vilnius priskiriamas Aukštaitijai remiantis paprasčiausia logika, kad didžiausias miestas turi priklausyti didžiausiam regionui. Taip paaiškino vienas pateikėjas, paklaustas, kodėl jis manęs, jog Vilnius priklauso Aukštaitijai. Pateikiama ir kita panaši motyvacija: Vilnius yra sostinė, todėl turįs priklausyti Aukštaitijos etnografiniam regionui. Kitas pateikėjas teigė, kad čia yra Aukštaitija, nes kalbama aukštaičių tarme. Kiek mažesnė pateikėjų dalis atsakė, kad Vilnius nepriklauso nei Aukštaitijai, nei Dzūkijai (43 %), nes: „čia yra suvažiavę daug žmonių iš kitur“, „tai vidurys“, etnografinių regionų skiriamoji riba eina palei Nerį. Dar kitų teigimu, Vilnius „iškrenta iš regionų“, „tai Lietuva“, „Rytų Lietuva“, arba nežinojo, ką atsakyti. Tik keli pateikėjai nurodė, kad Vilnius yra Dzūkija (10 %). Asmeninis etnoregioninis tapatumas sprendžiamas paprasčiau – pagal tėvų regioną, esant skirtingiems tėvų regionams, sprendžiama pagal tėvą ar vietovę, kur augo prieš atsikeldami į Vilnių. Tik maža dalis, kurių tėvai kilę iš ribinių vietovių, apie savo etnoregioninę saviemonę negalėjo pasakyti arba pateikė atsakymus „LDK pilietis“, „aukštaitis-rytų dzūkas“ ar „vilnietis“. Kita vertus, tų, kurių tėvai gimė neaiškiuose, kartais ir skirtinguose regionuose, galimas atsakymas, kad jaučiasi esantis aukštaičiu, nes Vilniuje gimė.

Kodėl pasireiškia tokia etninės kultūros reiškinių kriterijų disproporcija? Vardovaujantis tarminiu skirstymu, Vilnius, kaip ir pietinės jo vietovės, skiriamas Aukštaitijai. Tuo galima paaiškinti ir kai kurių Vilniaus apylinkėse klausinėtų

jaunų pateikėjų atsakymus⁴. Negalėdami nurodyti savo vietovės ir savo etnografinio regiono, jie nurodė tarmę, apie kurią buvo kalbama lietuvių kalbos pamokose. Vis dėlto tarmė gali ir nesisieti su istoriniu regionu. Tai parodo Mažosios Lietuvos pavyzdys. Šiame daugelį šimtmečių nuo Didžiosios Lietuvos atskirai egzistavusiame krašte funkcionavo dvi skirtingos Vakarų žemaičių ir Vakarų aukštaičių tarmės.

Istorinis ir etnografinis Vilniaus regionas?

Ar būtų galima išskirti istorinį ir etnografinį Vilniaus regioną? Ar bent Lietuvai priklausiusią jo dalį kaip ir Klaipėdos krašto atveju. Tačiau Vilniaus krašto samprata nėra aiški ir nevienodai įvardijama. Pavyzdžiui, didžiuliu tiražu Vilniui vaduoti Sąjungos Kauno ruožo geležinkeliečių skyriaus 1932 m. išleistame leidinyje „Vilnius ir Vilniaus kraštas. Krašto pažinimo pradai“, kurį galėtume įvardyti kaip stambiausią to meto Rytų Lietuvos etnografinę apybraižą, Vilniaus kraštas apibrėžtas taip: „Čia vartojama „Vilniaus krašto“ sąvoka apima visą Lietuvos žemių plotą, lenkų okupuotą. Tuo būdu mūsų čia aprašomas Vilniaus kraštas tęsiasi nuo Dauguvos šiaurėje iki Nemuno pietuose, nuo Beržūnos rytuose iki Vokiečių sienos vakaruose, supdamas Laisvosios Lietuvos žemes iš rytų ir pietų pusės“ (Žilinskas, Šulaitis, Čekauskas 1932, 5). Čia pat pažymima: „...jei jis iš kaimyno pietų nebūtų išplėstas iš Lietuvos suvereniteto, nebūtų jokio pagrindo – nei ūkišku, nei istorišku, nei etnografišku (tarmišku) bei fiziografišku, nei, pagaliau, buvusio administracinio padalinimo žvilgsniu, skirti nuo kitų Lietuvos žemių į atskirą sritį“ (Žilinskas, Šulaitis, Čekauskas 1932, 5).

Vilniaus krašto sąvoka apima 1920 m. liepos 12 d. Lietuvos ir SSRS sutartimi nustatytas ribas. Vėliau Vilniaus kraštu laikytos tik lietuvių etninės žemės, po 1940 m. Vilniaus kraštu neretai vadinta teritorija, kurią SSRS 1939 m. ir 1940 m. perdavė Lietuvai. Kai kada vartojamas *Vilnijos* terminas. Šiuo metu *Vilniaus krašto* sąvoka dažniausiai vartojama apibūdinant dabartinės Lietuvos Respublikos (iki 1990 m. – Lietuvos SSR) ribas, nes likusi regiono dalis priklauso Baltarusijos Respublikai, esančiai ne tik už Lietuvos, bet ir už Europos Sąjungos ribų.

1964 m. JAV leistoje „Mūsų Lietuvoje“, kurioje buvo aprašomi krašto vietovių istoriniai, geografiniai ir etnografiniai bruožai, Bronius Kviklys Vilniją vadiną pietrytinę Aukštaitijos dalį, kurios ribos vakaruose, pietuose ir rytuose beveik sutampa su Nemunu ir Lietuvos valstybine siena, nustatyta jau minėta 1920 m. sutartimi, šiaurėje Vilnijos riba yra anapus Neries upės, o ten jau prasideda šiaurės aukštaičių žemės. Tačiau minima ir Dzūkija, esanti vakarinėje Vilnijos dalyje

⁴ Jau minėjau, kad net etnologė P. Dundulienė pirmajame „Lietuvos etnografijos“ leidime bandė derinti etnografinius regionus ir tarmes.

(Kviklys 1964, 70). Toliau autorius paaiškina, kad tarminiu požiūriu pietinė ir vakarinė Vilnijos dalis priklauso dzūkams, nurodydamas, kad jiems priskirti „visų pirma“ Alytaus, Trakų, Gardino ir Lydos apskričių gyventojai. Dzūkai ilgiausiai išlaikė senuosius lietuvių papročius, senoviškus drabužius, namų statymo būdą, jų įrengimą. Jie pasižymi gyvumu, vaizduote, atvirumu, dainingumu. Visi prisirišę prie gimtosios žemės, kuri, deja, kaip ir visa Vilnija, nepasižymi dirvos derlingumu. Turto ir materialinės kultūros požiūriu didžioji Vilnijos dalis atsiskiria nuo nepriklausomos Lietuvos, buvo atsilikusi nuo kitų Lietuvos sričių (Kviklys 1964, 78). Tiesa, B. Kviklio pateiktame žemėlapyje *Dzūkijos* sąvoka nėra minima, o vakaruose Vilnija ribojasi su Sūduva⁵. B. Kviklys teigia: „Šiai sričiai žymėti čia vartojamas Vilnijos terminas nėra labai senas ir galbūt dirbtinis, kai kieno teigimu, ne visai vykęs. Jį tevartojame trumpumo ir patogumo sumetimais, nepretenduodami, kad jis būtų visam laikui paliktas“ (Kviklys 1964, 69). Tuo tarpu kalbininko Zigmo Zinkevičiaus teigimu, ši 1920 m. susiformavusi ir trumpai funkcionavusi sąvoka iš viso nevartotina (Zinkevičius 1993).

Naujausias geografas Almos Ragauskaitės daktaro disertacijoje pateiktas žemėlapis Lietuvą skirsto į Rytų ir Vakarų etnokultūrines sritis. Rytinė Lietuvos dalis apima Dzūkiją ir Aukštaitiją. Vilnius – pietiniame Aukštaitijos regiono pakraštyje, o kaip subregionas tarp Vilniaus ir Švenčionių išskirtas Rytų Lietuvos (Vilnijos) subregionas, vienas iš septynių Aukštaitijos subregionų, dar mažesnis už kalbinį rytų aukštaičių vilniškių plotą (Ragauskaitė 2016, 179).

Taigi Vilniaus krašto, Vilnijos sąvokos nėra pastovios ir nenusako fiksuotos teritorijos, todėl dažnai mokslinėje kalboje ją vengiama vartoti. Tai teritorija, nesusijusi su jokia iki tol gyvavusiu administraciniu suskirstymu. Pavyzdžiui, 1564–1795 m. dabartinėje Lietuvoje esanti Vilniaus krašto dalis priklausė Vilniaus ir Trakų vaivadijoms, XIX a. pabaigoje ji apėmė ne tik didesnę dalį Vilniaus, bet ir Kauno gubernijos dalį.

Kai kuriuos panašius Vilniaus krašto etnografijos bruožus galėjo lemti ekstensyvus žemės ūkis. Tarkas nagrinėjęs etnologas Jonas Mardosa pažymi, kad Lietuvos pietryčių rajonuose vyravo smulkesni ūkeliai, nes smėlėtos, kalvotos dirvos, miškai daugelyje vietų lėmė ūkinę veiklą ir ekonominę valstiečių padėtį (Mardosa 1992, 176). Šios savybės turėjo įtakos ir kitoms kultūros sritims. Pavyzdžiui, Vyčio Čiubrinko teigimu, čia tradicinės kultūros siaurėjimas, palyginus su kitomis Lietuvos dalimis, buvo lėtesnis (Čiubrinkas 1992, 186). Matyt, tam reikšmės turėjo kompaktiški kaimai, mažai pakitę nuo Valakų reformos laikų. Lenkijai priklausiusiame Vilniaus krašte kiek kitaip negu 1919–1939 m. Lietuvos Respublikoje daugelis kaimų taip ir liko neiškirstyti (Butkevičius 1971, 99). Taip

⁵ Sūduvai (Suvalkijai) skirtoje toje vakarinė Alytaus apskrities dalis bei Seinų apskritis jau priskirta šiam regionui (Kviklys 1966, 442).

pat šioje teritorijoje gyvavo ir vietinės administracijos apribojimai rengti viešus pasilinksminimus atvirose erdvėje (Šaknys 2019, 147). Tai lėmė tam tikrus kultūrinius skirtumus, tačiau nepakankamus, kad šios vietovės būtų išskiriamos kaip atskiras etnografinis regionas XX a. antrojoje pusėje – XXI a. pradžioje.

Išvados

Remiantis minėtais keturiais I. Schröderio požiūriu į regioną aspektais, istorinis Vilniaus kraštas nė vieno šių kriterijų iki galo neatitinka. Vilnius ir jo apylinkės atsiduria dviejų etnografinių regionų – Aukštaitijos ir Dzūkijos – pa-ribyje. Nors, remdamiesi tradicinės kultūros kriterijais, Vilnių ir Vilniaus apylinkes galėtume priskirti Dzūkijai, tačiau šios teritorijos žmonių suvokimu, – tai Aukštaitija. Manytina, kad pagrindinė šio reiškimo priežastis galėtų būti dabartinis teritorijos priklausymas aukštaičių tarmės plotui. Etnografinis regionas (kaip ir istorinis, tarmės paplitimo) taip pat nėra pastovus, jis turi savybę keistis, kintant žmonių etnoregioniniam tapatumui, mokslininkų požiūriui į etnografinį regioną kaip kultūros reikšmių visumą, kartu gali būti svarbus lokalinio tapatumo šaltinis, vienijantis kraštiečius. Tuo tarpu Vilnius, netgi ir kitas stambesnis Lietuvos miestas, etnografinio regiono dalimi būti negali, ypač jei jame gyvena iš įvairių vietovių atsikėlę žmonės ar jų vaikai, save tapatinantys su skirtingais etnografiniais regionais.

Literatūra

- Bernotaitė 1992 – Dalia Bernotaitė. Rytų Lietuvos lovatiesės (p. 151–161). In Vacys Milius (red. komis. pirm.). *Rytų Lietuva: Istorija, kultūra, kalba*. Vilnius: Mokslas.
- Butkevičius 1971 – Izidorius Butkevičius. *Lietuvos valstiečių gyvenvietės ir sodybos*. Vilnius: Mintis.
- Čiubrinskas 1992 – Vytis Čiubrinskas. Kaimo trobesių statymo tradicijos Rytų Lietuvoje (p. 186–193). In Vacys Milius (red. komis. pirm.). *Rytų Lietuva: Istorija, kultūra, kalba*. Vilnius: Mokslas.
- Dundulienė 1982 – Pranė Dundulienė. *Lietuvių etnografija*. Vilnius: Mokslas.
- Dundulienė 1991 – Pranė Dundulienė. *Lietuvių etnologija*. Vilnius: Mokslas.
- Geržotaitė 2014 – Laura Geržotaitė. Antano Salio tarmių klasifikacija: žemėlapis ir komentarai (III žemėlapis). In Danguolė Mikulėnienė ir Violeta Meiliūnaitė (sud.). *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas. Žemėlapiai ir jų komentarai*. Vilnius: Briedis.
- Geržotaitė, Mikulėnienė 2014 – Laura Geržotaitė, Danguolė Mikulėnienė. Dabartinė lietuvių tarmių klasifikacija ir lietuvių kalbos atlaso punktai: Žemėlapis ir komentarai (I žemėlapis). In Danguolė Mikulėnienė ir Violeta Meiliūnaitė (sud.). *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas. Žemėlapiai ir jų komentarai*. Vilnius: Briedis.
- Kalnius 2007 – Petras Kalnius. Vilnius ir jo apylinkės lietuvių etnografinėje tipologijoje. *Vilniaus istorijos metraštis* 1, 163–177.
- Kalnius 2011 – Petras Kalnius. Etnografinė Dzūkija (p. 98–104). In Vida Savoniakaitė (sud.). *Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Vilnius: LII leidykla.
- Kudirka 1985 – Juozas Kudirka. *Lietuvių liaudies meno šaltiniai*. Kaunas: Šviesa.
- Kudirka 1993 – Juozas Kudirka. *Lietuviškos Kūčios ir Kalėdos*. Vilnius: Vaga.

- Kviklys 1964 – Bronius Kviklys. *Mūsų Lietuva. Krašto vietovių istoriniai, geografiniai, etnografiniai bruožai*, t. 1. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla.
- Kviklys 1966 – Bronius Kviklys. *Mūsų Lietuva. Krašto vietovių istoriniai, geografiniai, etnografiniai bruožai*, t. 3. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla.
- Marcinkevičienė 1998 – Nijolė Marcinkevičienė. *Pavarėnis*. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras.
- Mardosa 1992 – Jonas Mardosa. Žemdirbystės talkų bruožai (p. 175–185). In Vacys Milius (red. komis. pirm.). *Rytų Lietuva: istorija, kultūra, kalba*. Vilnius: Mokslas.
- Merkienė 2007 – Irena Regina Merkienė. Lokalinė kultūra istorijos ir geografijos kontekste. *Lietuvos etnologija. Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 7 (16), 39–56.
- Milius 1964 – Vacys Milius. Maistas ir namų apyvokos daiktai (p. 386–416). In Angelė Vyšniauskaitė (red.). *Lietuvių etnografijos bruožai*. Vilnius: Valstybinės politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Pivoriūnas, Šaknys 2003 – Danielius Pivoriūnas, Žilvytis Šaknys. Lietuvos etnografiniai regionai ir jų ribos. *Etninė kultūra* 3, III.
- Purvinas, Purvinienė 1998 – Martynas Purvinas, Marija Purvinienė. Lietuvos tradicinės architektūros paveldo regionavimas. *Kultūros paminklai* 5, 157–165.
- Radzenko 2019 – Antoni Radzenko. Istorikė: Vilniaus krašto autonomijos bandymas neatsirado vakuume. *Bernardinai.lt*. Prieiga internetu: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2019-03-19-istorike-lenku-autonomijos-bandymas-neatsirado-vakuume/174913> [žiūrėta 2020 02 24].
- Ragauskaitė 2016 – Alma Ragauskaitė. *Lietuvos etnokultūrinis regionavimas*. Daktaro disertacijos santrauka. Humanitariniai mokslai. Etnologija (07 H). Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Vilniaus universitetas, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Savoniakaitė 2007 – Vida Savoniakaitė. Įvadas. Tapatybė erdvėje ir laike: kintantys regionai. *Lietuvos etnologija. Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 7 (16), 19–37.
- Schröder 2007 – Ingo W. Schröder. Debates on Space, Community, and Locality in Anthropology, and their Usefulness for the Study of Region. *Lietuvos etnologija. Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 7 (16), 77–90.
- Strods 1967 – Heinrich Strods (sud.). *Latviešu etnogrāfija*. Rīga: Zinātne.
- Šaknys 2001 – Žilvytis Bernardas Šaknys. *Kalendoriniai ir darbo papročiai Lietuvoje XIX a. pabaigoje – XX a. pirmojoje pusėje. Jaunimo vakarėliai*. Vilnius: Diemedis.
- Šaknys 2004 – Žilvytis Šaknys. Kupolia. *Mūsų kraštas* 14, 71–74.
- Šaknys 2012 – Žilvytis Šaknys. Etnografiniai regionai Lietuvoje. Šiuolaikinio jaunimo požiūris. *Tautosakos darbai* XLIII, 126–142.
- Šaknys 2015a – Žilvytis Šaknys. Magic or Entertainment? Marriage Divination and the Ritual Year in Lithuania (p. 186–293). In *The Ritual Year 10. Magic in Rituals and Rituals in Magic. The Yearbook of the SIEF (Société Internationale d'Ethnologie et de Folklore) Working Group on the Ritual Year*. T. Minniyakhmetova and K. Velkoborská (eds.). Innsbruck, Tartu: ELM Scholarly Press.
- Šaknys 2015b – Žilvytis Šaknys. Lietuvos etnografiniai regionai: Kalendorinių švenčių simboliai. *Etninė kultūra* 9, p. 66–71.
- Tamošaitis 1939 – Antanas Tamošaitis. Lietuvių moterų tautiniai drabužiai. *Sodžiaus menas* 7–8, 1–207.
- Tumėnas 2007 – Vytautas Tumėnas. Konvencionalūs, klasifikaciniai ir interpretaciniai regioninės tapatybės aspektai ir sąsajos su tautodaile. *Lietuvos etnologija. Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 7 (16), 125–156.
- Tumėnas 2016 – Vytautas Tumėnas. *Lietuvos etnografinių regionų samprata* (rankraštis). Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.
- Venskienė 2008 – Asta Venskienė. 2008. Lietuvos jaunimo etnografinis-lokalinis tapatumas XXI a.: geografinės apibrėžtys ir kilmė. *Lituanistica* 54 (1), 88–100.

- Vyšniauskaitė 1964 – Angelė Vyšniauskaitė (sud.). *Lietuvių etnografijos bruožai*. Vilnius: Valstybinės politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Vyšniauskaitė 1989 – Angelė Vyšniauskaitė. Dzūkijos etnografinio regiono vestuvių apeigų struktūra ir prasmė (XIX a. antroji pusė – XX a.) (p. 132–138). In *Alytaus miesto ir apylinkių istorijos bruožai*. Vilnius: Mokslas.
- Zinkevičius 1993 – Zigmas Zinkevičius. *Rytų Lietuva praeityje ir dabar*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Znamierowska-Prüfferowa 2009 – Maria Znamierowska-Prüfferowa. *Vilnius, miestas arčiausia širdies*. Vilnius: Alma littera.
- Žilinskas, Šulaitis, Čeikauskas 1932 – Jurgis Žilinskas, Vladas Šulaitis, Otonas Čeikauskas. *Vilnius ir Vilniaus kraštas. Krašto pažinimo pradai. Vilniui vaduoti sąjungos Kauno ruožo Geležinkeliečių skyriaus leidinys nr. 1*. Kaunas: „Meno“ spaustuvė.
- Историко-этнографический атлас 1985 – *Историко-этнографический атлас Прибалтики: Земледелие*. Вильнюс «Мокслас», карта II.
- Историко-этнографический атлас Прибалтики 1986 – *Историко-этнографический атлас Прибалтики: Одежда*. Рига: Зинатне, карта I.
- Историко-этнографический атлас Прибалтики 1986 – *Историко-этнографический атлас Прибалтики: Одежда*. Рига: Зинатне, карта 34.
- Историко-этнографический атлас Прибалтики 1986 – *Историко-этнографический атлас Прибалтики: Одежда*. Рига: Зинатне, карта III.
- Цимерманис, Моркунас 1980 – С. Я. Цимерманис, В. И. Моркунас. Об историко-этнографических областях в Латвии и Литве во второй половине XIX в. (с. 9–45). *Этнографические и лингвистические аспекты этнической истории балтийских народов*. Рига: Зинатне.

Žilvytis Šaknys

THE COMPATIBILITY OF ETHNOGRAPHIC AND HISTORICAL REGIONS? THE CASE OF THE VILNIUS REGION

Summary

The paper deals with the problem of the concept of ethnographic regions. There are five ethnographic regions in Lithuania: Aukštaitija, Dzūkija (Dainava), Lithuania Minor, Suvalkija (Sūduva), and Samogitia. Although the Law on the Principles of State Protection of Ethnic Culture defines the ethnographic region as a historically formed part of the country in which a distinct dialect, traditions and customs have been preserved, and the heritage of the Baltic tribes has been integrated, it is difficult to coordinate the data and attitudes of linguists, historians and ethnologists. There are only two Lithuanian-language dialects: Aukštaitijan and Žemaitijan (Samogitian). And only one region, Lithuania Minor, relates to a former administrative unit (the Klaipėda region from 1923 to 1939).

This article aims to analyse the attribution of Vilnius and its surrounding area (southeast Lithuania) to one or another ethnographic region. This area is located between the Aukštaitija and Dzūkija ethnographic regions. Also, from 1920 to

1939, Vilnius was the centre of the historic Vilnius region that was occupied by Poland. This situation poses the question of the coherence of the historic and ethnographic regions. Ethnographic data and the identity of the people make it impossible to distinguish the separate ethnographic region surrounding Vilnius. The article shows the difference between ethnographic maps (which are based on values of traditional culture), most of which attribute Vilnius to the Dzūkija ethnographic region, and the view of the people living in these areas that the Vilnius area belongs to the Aukštaitija ethnographic region.

So we can draw the conclusion that the ethnographic region (as well as the historic region, and dialectal distribution region) is also not constant, it has the power to change people's ethno-regional identity and scholars' view of the ethnographic region as an entirety of cultural meanings, and at the same time it can be an important source of local identity, uniting people originating from various other regions of Lithuania. Meanwhile, Vilnius, and also any other major city in Lithuania, cannot be part of an ethnographic region, especially if it is populated by people from different parts of the country, who identify with different ethnographic regions.